

Верховний
Суд

Актуальні питання застосування норм Господарського процесуального кодексу України за практикою Верховного Суду

Тетяна Дроботова

суддя Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду,
секретар судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності,
кандидат юридичних наук

Постанова КГС ВС від 06.02.2019 у справі № 916/3130/17 (1)

- Системний аналіз положень статей 80, 269 ГПК України свідчить, що докази, якими позивач обґрунтовує свої вимоги, повинні існувати на момент звернення до суду з відповідним позовом, і саме на позивача покладено обов'язок подання таких доказів одночасно з позовною заявою.
- Єдиний винятковий випадок, коли можливим є прийняття судом (у тому числі апеляційної інстанції) доказів з порушенням встановленого строку, - наявність об'єктивних обставин, які унеможливають своєчасне вчинення такої процесуальної дії (наприклад, якщо стороні не було відомо про існування доказів), тягар доведення яких також покладений на учасника справи.

Постанова КГС ВС від 06.02.2019 у справі № 916/3130/17 (2)

- Така обставина як відсутність існування доказів на момент звернення до суду з відповідним позовом взагалі виключає можливість прийняття судом апеляційної інстанції додаткових доказів у порядку статті 269 ГПК України незалежно від причин неподання позивачем таких доказів.
- Навпаки, саме допущення такої можливості судом апеляційної інстанції матиме наслідком порушення наведених норм процесуального права, а також принципу правової визначеності, ключовим елементом якого є однозначність та передбачуваність правозастосування, а отже системність і послідовність у діяльності відповідних органів, насамперед судів.

Постанова КГС ВС від 06.02.2019 у справі № 916/3130/17 (3)

Приймаючи докази, які не були подані до суду першої інстанції, апеляційний господарський суд повинен **МОТИВУВАТИ**, в чому полягає винятковість випадку неподання зазначених доказів до суду першої інстанції у встановлений строк, а також зазначити, які саме докази про неможливість їх подання до суду першої інстанції з причин, що об'єктивно не залежали від особи, яка їх подає, були надані суду апеляційної інстанції.

Постанова КГС ВС від 23.07.2020 у справі № 910/9266/14

Ухвала апеляційного господарського суду про залишення апеляційної скарги без розгляду не є судовим рішенням, ухваленим по суті спору, а суддя, який брав участь у постановленні цієї ухвали, не може вважатися суддею, який брав участь у вирішенні справи, оскільки за цією ухвалою суд не здійснив ні розгляду апеляційної скарги, ні перегляду рішення місцевого господарського суду, не вирішував спір по суті справи.

Постанова КГС ВС від 11.07.2018 у справі № 911/2635/17 (1)

- Відповідно до частини першої статті 254 ГПК України учасники справи, особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки, мають право подати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції.
- Указана стаття визначає коло осіб, наділених процесуальним правом на апеляційне оскарження судового рішення, які поділяються на дві групи:
 - учасники справи, а також
 - особи, які участі у справі не брали, але судові рішення стосується їх прав, інтересів та (або) обов'язків.

Постанова КГС ВС від 11.07.2018 у справі № 911/2635/17 (2)

- Судове рішення, оскаржуване не залученою до участі у справі особою, повинно безпосередньо стосуватися її прав, інтересів та обов'язків, тобто суд має розглянути й вирішити спір про право у правовідносинах, учасником яких на момент розгляду справи та прийняття рішення господарським судом першої інстанції є скаржник, або у такому рішенні наведено судження про права та обов'язки цієї особи у відповідних правовідносинах.
- Якщо після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося, апеляційний господарський суд своєю ухвалою **ЗАКРИВАЄ АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ** на підставі пункту 3 частини першої статті 264 ГПК України, оскільки у такому випадку немає правового зв'язку між скаржником і сторонами у справі, у зв'язку з чим немає і суб'єкта апеляційного оскарження.

Постанова ОП КГС ВС від 02.10.2020 у справі № 920/691/18

Системний аналіз норм частини першої статті 17, частини першої статті 254, частини першої статті 272, частини другої статті 261, пункту 3 частини першої статті 264 ГПК України дає підстави для висновку, що при розгляді апеляційної скарги, поданої особою, яка не брала участі в розгляді справи судом першої інстанції і яка вважає, що місцевим господарським судом вирішено питання про її права та обов'язки, **суд апеляційної інстанції**, перевібивши матеріали апеляційної скарги на предмет їх відповідності статтям 258, 259 ГПК України та **за відсутності підстав** для залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги чи для відмови у відкритті апеляційного провадження з інших підстав, **відкриває апеляційне провадження за апеляційною скаргою такої особи та має належним чином дослідити і встановити, чи вирішив суд в оскаржуваному рішенні питання про права, інтереси та (або) обов'язки заявника апеляційної скарги.**

Постанова КГС ВС від 08.09.2021 у справі № 910/20604/20

- З аналізу норм Господарського процесуального кодексу України слідує такий **АЛГОРИТМ ДІЙ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ** у разі надходження апеляційної скарги від особи, яка не приймала участі у розгляді справи, але вважає, що судом в оскаржуваному рішенні вирішено питання про її права та інтереси:
 - ✓ суд має першочергово з'ясувати, чи стосується оскаржуване судове рішення безпосередньо прав та обов'язків скаржника
 - ✓ і лише після встановлення таких обставин вирішити питання про залучення такої особи у якості третьої особи
 - ✓ та про скасування судового рішення,
 - ✓ а у випадку встановлення, що права заявника оскаржуваним судовим рішенням не порушені та питання про її права і обов'язки стосовно сторін у справі судом першої інстанції не вирішувалися – закрити апеляційне провадження, оскільки в останньому випадку така особа не має права на апеляційне оскарження рішення суду.

Постанова ВП ВС від 12.05.2020 у справі № 921/730/13-г/З

Якщо скажчик лише робить припущення, що оскаржуване рішення може вплинути на його права, інтереси, та/або обов`язки, або лише зазначає (констатує), що оскаржуваним рішенням вирішено його права, інтереси та/або обов`язки, то такі посилання з огляду на наведене вище не можуть бути достатньою та належною підставою для розгляду апеляційної скарги.

Постанова ОП КГС ВС від 21.02.2019 у справі № 908/1141/15-г

У разі подання особою (зокрема органом державної влади), яка не була учасником справи, апеляційної скарги на судові рішення, **ухвалене до набрання чинності редакцією ГПК України з 15.12.2017**, після спливу одного року із дня складення повного тексту судового рішення, до такої особи застосовується **присічний річний строк для поновлення пропущеного строку подання апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції**, визначений статтею 93 ГПК України (у редакції, чинній до 15.12.2017), що, у свою чергу, **передбачає відмову у відкритті апеляційного провадження**.

Постанова ОП КГС ВС від 17.09.2019 у справі № 20/5007/101/11

- Здійснення перегляду судового рішення, яке набрало законної сили і є чинним, є порушенням принципу правової певності, оскільки таке рішення не може бути поставлено під сумнів, а здійснення перегляду цього рішення не є виправданим та обґрунтованим, оскільки може мати наслідком порушення прав інших осіб, які покладаються на чинність рішення, здійснюючи свої права та обов'язки протягом усього часу чинності цього рішення.
- Якщо апеляційну скаргу подано на судове рішення, **що не підлягає апеляційному оскарженню**, апеляційний суд має відмовити у відкритті апеляційного провадження на підставі пункту 1 частини першої статті 261 ГПК України.

Постанова ОП КГС ВС від 22.10.2021 у справі № 910/7184/20

- **Апеляційний суд, вирішуючи питання** (після закінчення строку на усунення недоліків апеляційної скарги, встановленого судом в ухвалі про залишення апеляційної скарги без руху) **про відкриття апеляційного провадження або про повернення апеляційної скарги**, має дослідити, зокрема, обставини виконання заявником апеляційної скарги вимог суду щодо усунення недоліків апеляційної скарги, та передусім встановити, чи виконав заявник апеляційної скарги вимоги цієї ухвали, зокрема встановити той факт, чи надав він документи/докази, вимоги щодо надання яких містила ухвала про залишення апеляційної скарги без руху (докази сплати судового збору, клопотання, інші докази на підтвердження повноважень представника тощо).
- **Без встановлення цих обставин у апеляційного суду відсутні підстави вирішувати питання щодо пропуску/дотримання строку на усунення недоліків** та застосовувати за результатами встановлених обставин відповідні процесуальні наслідки, зокрема передбачені статтями 118, 119, частинами четвертою, шостою статті 174, частиною шостою статті 260, частиною третьою статті 262 ГПК України (**повертати, відмовляти у прийнятті апеляційної скарги, відкривати апеляційне провадження**).

Постанова КГС ВС від 21.02.2019 у справі № 910/974/18

- Суд апеляційної інстанції, постановляючи ухвалу про зупинення провадження у справі, не може посилатися на обставини, які виникли після фактичних обставин, що слугували підставою позову, та після прийняття судового рішення, яке є предметом апеляційного перегляду.
- Ухвала про зупинення провадження у справі, яка не містить аргументованих і переконливих мотивів доцільності зупинення провадження як щодо об'єктивної неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої господарської справи, так і стосовно того, що зібрані у справі докази дійсно не дозволяють встановити та оцінити обставини (факти), які є предметом зазначеного судового розгляду, суперечить вимогам пункту 5 частини першої статті 227 ГПК України.

Постанова ОП КГС ВС від 17.04.2020 у справі № 910/5300/17

- Пунктом 28 частини першої статті 255 ГПК України визначено можливість **оскарження в апеляційному порядку окремо від рішення суду ухвали суду першої інстанції про звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, чи нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку.**
- Відсутність у переліку частини першої статті 255 ГПК України **ухвали про відмову у зверненні стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, НЕ ПОЗБАВЛЯЄ** учасників справи, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов`язки, **права оскаржити в апеляційному порядку зазначену ухвалу суду першої інстанції та, відповідно, подати касаційну скаргу на таку ухвалу після її перегляду в апеляційному порядку згідно з пунктом 2 частини першої статті 287 ГПК України.**

Постанова ОП КГС ВС від 17.02.2020 у справі № 2/118 (1)

- Відповідно до частини другої статті 260 ГПК України до апеляційної скарги, яка оформлена з порушенням вимог, встановлених статті 258 цього Кодексу, застосовуються положення статті 174 цього Кодексу.
- Якщо апеляційну скаргу оформлено з порушенням вимог статті 258 ГПК України, **суд апеляційної інстанції застосовує положення статті 174 ГПК України**, що визначають порядок залишення позовної заяви без руху в разі виявлення судом недоліків у оформленні процесуального документа та встановлюють наслідки неусунення таких недоліків.

Постанова ОП КГС ВС від 17.02.2020 у справі № 2/118 (2)

- Частина п'ята статті 260 ГПК України визначає інші випадки, коли апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції, зокрема у разі подання скарги на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду.
- При цьому зазначеною нормою не встановлено такої підстави для повернення апеляційної скарги, як об'єднання в ній вимог про скасування двох різних процесуальних документів суду першої інстанції, кожен з яких підлягає окремому апеляційному оскарженню.

Постанова КГС ВС від 06.07.2020 у справі № 910/5829/19 (1)

- Строк на апеляційне оскарження може бути поновлений за обґрунтованою заявою учасника провадження і лише з поважних причин, визнаних такими судом.
- У кожному випадку суд встановлює на підставі належних, допустимих та достатніх доказів поважність причин пропуску скаржником строку та приймає рішення щодо його поновлення чи відмову у його поновленні.
- Таким чином, саме на скаржника покладено обов'язок довести суду наявність таких причин.

Постанова КГС ВС від 06.07.2020 у справі № 910/5829/19

- Дійшовши висновку про неповажність причин пропуску строку звернення з апеляційною скаргою, суд має залишити апеляційну скаргу без руху, надавши скаржнику можливість зазначити інші підстави для поновлення цього строку.
- Тільки у разі визнання цих причин неповажними або у випадку незвернення з відповідною заявою у встановлений строк у відкритті апеляційного провадження має бути відмовлено на підставі пункту 4 частини першої статті 261 ГПК України.

Постанова КГС ВС від 18.03.2019 у справі № 914/1287/18 (1)

- **Відповідно до статті 265 ГПК України** *учасники справи мають право приєднатися до апеляційної скарги, поданої особою, на стороні якої вони виступали. До апеляційної скарги мають право приєднатися також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки. Заяву про приєднання до апеляційної скарги може бути подано до початку розгляду справи в суді апеляційної інстанції. До заяви про приєднання до апеляційної скарги додається документ про сплату судового збору та докази надсилання (направлення) копії заяви іншим учасникам справи.*
- **Приєднання до апеляційної скарги** – *це вияв позиції особи, яка бере участь у справі (чи іншої особи, якщо суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси чи обов'язки), стосовно підтримки повністю або частково змісту (обґрунтування) та вимог апеляційної скарги, яку подала інша особа.*

Постанова КГС ВС від 18.03.2019 у справі № 914/1287/18 (2)

- Стаття 265 ГПК України не містить положень щодо надання строку для усунення недоліків стосовно заяв про приєднання до апеляційної скарги.
- Отже, якщо заяву про приєднання до апеляційної скарги оформлено з порушенням норм статті 265 ГПК України, зокрема до неї не додано доказів надсилання (направлення) копії заяви іншим учасникам справи, суд апеляційної інстанції повертає її без розгляду.
- Положення статей 260, 174 ГПК України про залишення заяви без руху та надання строку для усунення недоліків у такому випадку не застосовуються.

Постанова КГС ВС від 29.12.2020 у справі № 904/5896/18 (1)

- За змістом частини першої статті 320 ГПК України за нововиявленими обставинами може бути переглянуто не будь-яку ухвалу господарського суду, а лише ухвалу, якою закінчено розгляд справи.
- Ухвалами, якими закінчено розгляд справи та які можуть бути переглянуті за нововиявленими обставинами, є: ухвали суду першої інстанції про закриття провадження у справі чи залишення позовної заяви без розгляду; про відмову у задоволенні заяви про скасування рішення третейського суду; про скасування рішення третейського суду; про видачу виконавчого листа або відмову у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду; ухвали суду апеляційної чи касаційної інстанції про скасування судового рішення та закриття провадження у справі або залишення позовної заяви без розгляду.

Постанова КГС ВС від 29.12.2020 у справі № 904/5896/18 (2)

- Не можуть бути переглянуті за нововиявленими обставинами і **судові рішення судів апеляційної інстанції**, ухвалені за результатами апеляційного перегляду ухвал судів першої інстанції, якими не закінчено розгляд справи.
- Ухвала про зупинення провадження у справі не є ухвалою, якою закінчено розгляд справи, оскільки приймається за наслідками вирішення процедурних питань під час вирішення спору по суті.
- Отже, за змістом положень статей 320, 321 ГПК України **не підлягає перегляду за нововиявленими обставинами постанова апеляційного суду**, якою скасовано ухвалу місцевого суду про зупинення провадження у справі як судове рішення, що прийняте за результатами апеляційного перегляду ухвали суду першої інстанції, якою не закінчено розгляд справи.
-

Постанова КГС ВС від 19.03.2019 у справі № 910/3788/18

- Відповідно до статті 9 Закону України "Про судовий збір" судовий збір сплачується за місцем розгляду справи та зараховується до спеціального фонду Державного бюджету України. Суд перед відкриттям (порушенням) провадження у справі, прийняттям до розгляду заяв (скарг) перевіряє зарахування судового збору до спеціального фонду Державного бюджету України.
- **Обов`язок перевірки факту зарахування судового збору покладається на суд, і неподання стороною зазначених судом виписок не може бути підставою для повернення апеляційної скарги як такої, що не відповідає встановленим вимогам.**

Постанова КГС ВС від 28.10.2021 у справі № 924/395/19

Ураховуючи положення статті 9 Закону України "Про судовий збір", а також правові позиції Верховного Суду, **саме суди, виконуючи вимоги закону, повинні перевіряти зарахування судового збору, використовуючи способи, передбачені процесуальним законодавством, зокрема в разі необхідності, отримувати таку інформацію з Державної казначейської служби України, що забезпечує казначейське обслуговування цього фонду.**

Постанова ОП КГС ВС від 05.11.2019 у справі № 906/770/17

Вимоги законодавства щодо звільнення від сплати судового збору за подання апеляційних та касаційних скарг у справах за позовами про відшкодування шкоди, заподіяної особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадовою або службовою особою, а так само незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури або суду **поширюються лише на позивача.**

Постанова ВП ВС від 29.05.2018 у справі № 915/955/15

- За подання скарги на дії державного виконавця до суду першої інстанції законом не встановлено для заявника обов'язок сплачувати судовий збір, то в разі оскарження заінтересованою особою постановленого судом першої інстанції судового рішення за результатами розгляду зазначеної скарги **судовий збір справляється на загальних підставах, встановлених у підпункті 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір».**
- За подання апеляційних та касаційних скарг на ухвали, винесені за результатами розгляду скарг щодо оскарження рішень, дій (бездіяльності) органів державної виконавчої служби, **сплачується судовий збір.**

Постанова ОП КГС ВС від 24.07.2020 у справі № 911/4241/15

- Відповідно до підпункту 7 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України "Про судовий збір" за подання до господарського суду апеляційної і касаційної скарги на ухвалу суду ставка судового збору становить один розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб.
- Цим положенням встановлено ставку судового збору в розмірі одного прожиткового мінімуму для працездатних осіб **за подання апеляційних і касаційних скарг на всі без винятку ухвали господарського суду, які підлягають оскарженню, незалежно від того, чи передбачено цим Законом справляння судового збору за подання тих заяв, за результатами розгляду яких виносяться відповідні ухвали.**
- За подання апеляційних (касаційних) скарг на ухвалу про відмову в задоволенні заяви про винесення додаткового судового рішення справляється судовий збір.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!